

DR. S. ALIŪNO SUTAIŠYTI VALERIJONO LAŠAI

Vienas gydytojas pasakojo, kad jis turėjo katę, kuri labai mėgusi valerijoną; jo paragavusi būdavusi labai žvali ir linksma.

Gal panašaus linksmumo, kuriuo suvirpa iki plaučių gilumos, šių dienų skaitytojas-klausytojas patiria iš satyros, pajuokiamosios dainelės, anekdoto, kurie tokie mėgstami yra Amerikoje. Jam autorius S. Aliūnas parašė knygelę, arba kaip jis sako, sutaisė ir sumaišė „Valerijono lašų“.

Sutaisė ir sumaišė — sumaniai. Moka maišyti gyvenimo nuotrupas, jo žievelės ir padaryti jas tokiais savo vertinimo prieskoniais, kad visa mišrainė imtų veikti, kaip tie valerijono lašai.

Autoriaus maišymo receptai nėra sudėtingi. Vienas jų — pastebi kokį gyvenimo reiškinių vienoje vietoje ir tuojau tų pačių ženklų ima ieškoti aplinkiniame gyvenime. Sudaro tokiu būdu štai kokių vaizdų grandinę: dega žvaigždės ant dangaus, bet ir jos nukrinta; kino žvaigždės per porą dešimčių metų — irgi nukrinta; mergina kaip žvaigždė krinta ant kelių, ir iš visos žvaigždės telieka mama; krinta žvaigždės valdovam nuo antpečių, tik penkios žvaigždės ant butelio

niekur nenukrinta, o jų vietoj krinta po stalu jos pagarbintas autorius. Palygink satyras apie apvalumus, apie atsilpinėjimą ir rasi tą patį „maišymo“ receptą.

Kitas receptas — tai parodijos: į kitų poetų eilėraščius įdeda savus žodžius ir vaizdus, vietoj taurių kilnių vaizdų ir tokios pat nuotaikos įdeda banalius kasdieninius žodžius bei vaizdus; vietoj žirgelio liaudies dainoje pavartoja dabartinės aplinkos susisiekimą priemonę — ševroletą ir t.t. Taip superodijuotas yra trejetas liaudies dainų, pora Brazdžionio eilėraščių, vienas Aisčio. Geriausiai iš tų nusisekė Brazdžionio parodijos „Per stovyklas keliauja pirklys“, „Paskutinis žodis pasmerktojo vedybom“.

Toks yra S. Aliūno formalinis „maišymo“ menas.

„Medžiaga“, kurią maišo, yra naujo ateivio į Ameriką, o jei nori dar tiksliau, į Chicagą gyvenimas. Jis neturi bėdos dėl duonos. Priešingai, matai jį dirbantį ir gerai uždirbantį, automobiliais važinėjantį, ar apie juos svajojantį, brangiai geriantį ir daugel rūpesčių skiriantį meilės avantiūrom. Darbas fabrike, vakaras saliuone nuo penkių rožių po stalu ar su viena rože po ranka — tai visa jo dienos programa. Kultūros reikalai, knyga jam svetimi. Patriotizmas virto prakalbinio tuščiažodžiavimu (vykusiai pagauta „Didelės šventės minėjimas“); atvirumo valandą jis prasitaria negrįšęs į Lietuvą, nes ten nebus tokio gyvenimo standarto kaip čia.

Ar tai teisingai atvaizduota čionykščio gyvenimo tikrovė, — čia ne vieta ir neprasminga svarstyti. Bet tenka prisipažinti, kad tas juokas, kuris buvo pagavęs skaitant satyras, sustingsta veide, kai nuo satyrose rodomų pajacų nuimi kaukes ir pamatai ten savo brolių, tėvą, save patį supanašėjus į aną gyvulėlį, kuriam linksmybės duoda valerijonas. Tragiškas juokas iš nykstančio žmogaus, bedvasio, labiausiai prasi-veržia „Nekukliam prisipažinime“, kur autorius sakos niekam nepavydys — nei Šimučiui, nei Babrauskui, nei Sodeikai, kurie dirba kultūrinį darbą, bet pavydi graboriui, nes jo darbas pelningiausias — laidojimo darbas.

Tai jau vaiduokliškas juokas, kuris nebepakelia, užtraukia nykią, nihilistinę nuotaiką. Čia yra satyros pati pavojingoji pusė: ardyimas, skaldymas, griovimas. Užtat ir bolševikai šį žanrą taip pamėgę.

Prisiminiau Fausto Kiršos satyras *Pelenus*, mažai Lietuvoje pastebėtus. Juose Kirša plakė nepriklausomos Lietuvos negeroves. Bet jo satyrose buvo dvi plotmės: realistinė, kurioje buvo pūliuojančios gyvenimo votys; idealistinė — kurioje iš tolo žavėjo tyros, skaisčios, kūrybinės Lietuvos idealas. Kiek pirmasis gyvenimas buvo su pasipiktinimu plakamas, tiek antrasis buvo išreikštas su tokiu giliu širdies pagavimu ir ilgesiu, kad skaitytojas veržėsi iš plakamos kasdienybės į aną idealistinę Lietuvos plotmę.

Šitokiu būdu Kirša išvengė satyros nihilistinio poveikio ir davė jai taurinančios ir kuriančios prasmės.

Kai Aliūnas maišys kitus lašus, norėtum, kad juos maišytų taip pat ne tik saliūne, žiūrėdamas į tas penkias nekrintančias žvaigždes, bet kad išeitų iš saliūno tvankos ir parodytų, jog tolimame danguje dar yra taip pat nekrintančių ir žavinčių žvaigždžių.